

COMMISSIE VAN DESKUNDIGEN MESTSTOFFENWET

Jaarverslag 2009

Gerard Velthof, Alterra Wageningen

1. Inleiding

De Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM) is op verzoek van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in het najaar van 2003 ingesteld. De taak van de CDM is om het ministerie van LNV te adviseren over de onderbouwing van de Meststoffenwet. Gelet op de taak ressorteert de CDM onder de unit Wettelijke Onderzoekstaken (WOT) Natuur & Milieu van Wageningen-UR.

De adviezen van de CDM dienen de basis te zijn voor de inhoudelijke onderbouwing van het beleid. De samenstelling, kwaliteit en werkwijze van de CDM moeten er borg voor staan dat de inhoudelijke onderbouwing, van dat deel van het mestbeleid waarover de CDM heeft geadviseerd, niet ter discussie wordt gesteld. Dit vereist dat de CDM transparant werkt, onafhankelijk en breed van samenstelling is en wetenschappelijk gezaghebbend is.

2. De samenstelling van de CDM

De CDM is een wetenschappelijke commissie met vertegenwoordigers uit de expertisevelden plantaardige en dierlijke productiesystemen, nutriëntenmanagement, economie en milieu. De CDM heeft vijf leden, een secretaris en twee adviseurs (zie box Samenstelling Commissie).

Samenstelling van de Commissie	
Leden:	
Dierlijke productiesystemen	Prof.dr.ir. S. Tamminga Wageningen Universiteit
Plantaardige productiesystemen	Prof.dr.ir. P. Struik Wageningen Universiteit
Milieueconomie	Prof.dr. H. Verbruggen Vrije Universiteit Amsterdam
Maatschappelijk verantwoord ondernemen	Prof.dr. J. Wempe Saxion Hogeschool
Bodem en bemesting	Prof.dr.ir. O.Oenema (tevens voorzitter) Wageningen Universiteit
Secretaris	Dr.ir. G.L. Velthof Alterra, Wageningen UR
Adviseurs	
Plan Bureau voor de Leefomgeving	Dr.ir. H. van Grinsven Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven
Ministerie LNV	Ir. M.J.C. de Bode Directie Kennis, Ministerie LNV, Ede

3. De coördinatiegroep

De coördinatie van de werkzaamheden en de afstemming met het ministerie van LNV wordt uitgevoerd door de coördinatiegroep. De coördinatiegroep wordt gevormd door de voorzitter en secretaris van de CDM, de LNV-beleidsadviseur (Directie Kennis en Innovatie van LNV) en een vertegenwoordiger van de Directie Agroketens & Visserij van het ministerie van LNV.

De coördinatiegroep is in 2009 ongeveer één keer per maand bij elkaar geweest. Op de maandelijkse bijeenkomsten is de voortgang van lopende activiteiten (inclusief die van de werkgroepen) besproken, alsmede de planning. De coördinatiegroep heeft de begroting van de CDM en haar werkgroepen gemaakt en bewaakt de financiële uitputting.

In februari en november 2009 is er overleg geweest tussen de coördinatiegroep en Directie Landbouw van LNV, over de werkzaamheden en adviezen van de CDM.

4. Werkgroepen en activiteiten

Onderbouwing Gebruiksnormen

Samenstelling: J.J. Schröder (PRI, voorzitter), D. Fraters (RIVM), W. van Dijk (PPO), J.C. Middelkoop (ASG), G.L. Velthof (Alterra, secretaris)

Activiteiten:

De werkgroep heeft in 2009 het rapport ter onderbouwing van de derogatie opgeleverd (werkzaamheden in 2008 uitgevoerd). Verder hebben de leden commentaar geleverd op een achtergronddocument voor de onderbouwing van de derogatie

Producten

Schröder, J.J., Aarts, H.F.M., Velthof, G.L., Reijs, J.W., Fraters, B. (2009) Nitrates directive requires limited inputs of manure and mineral fertilizer in dairy farming systems. Plant Research International, Wageningen, Report 222.

Velthof G.L. Dairy farming and the Nitrates Directive in the Netherlands. Background document for a request for derogation in the period 2010-2013. Interne notitie voor LNV.

Monitoring Mestmarkt

Samenstelling: G.J. Van den Born (PBL, voorzitter), M. de Bode (DK-LNV), H.H. Luesink (LEI), H. Verkerk (CUMELA), A. Bosma, (LNV-Dienst Regelingen), O. Oenema (Alterra, secretaris)

Activiteiten

- Er is een nieuw protocol voor de monitoring mestmarkt opgesteld.
- Gegevens en data zijn verzameld en berekeningen zijn uitgevoerd ten behoeve van de verificatie van de monitoring mestmarkt in 2008.
- Gegevens en data zijn verzameld ten behoeve van de verificatie van de monitoring mestmarkt in 2009;

Producten

Born, G.J. van den, H.H. Luesink, H. Verkerk, H.J. Mulder, J.N. Bosma, M.J.C. de Bode, O. Oenema (2009) Protocol voor monitoring landelijke mestmarkt onder een stelsel van gebruiksnormen, versie 2009. Wot-werkdocument 166.

Luesink, H.H., P.W. Blokland, J.N. Bosma en M.W. Hoogeveen, 2009. Monitoring mestmarkt 2008; Achtergronddocumentatie, LEI, Den Haag, 129 Pagina's

Luesink, H.H., P.W. Blokland, en M.W. Hoogeveen, 2009. Meststromen op de Nederlandse mestmarkt. LEI, Agri-Monitor, februari 2009

Luesink, H.H., P.W. Blokland, en M.W. Hoogeveen, 2009.

Gebruiksnormen en mestverbranding grote invloed op de mestprijs. LEI, AgriMonitor, December 2009.

Economische en institutionele analyse van de mestmarkt in NL

Samenstelling: O. Oenema (Alterra, voorzitter), Hans Vrolijk (LEI), Frank Bunte (LEI), F. Dietz (PBL), H. Verbruggen (VU), Paul Berentsen (Wageningen Universiteit).

Activiteiten:

Een ad-hoc werkgroep van de CDM begeleidt een studie van LEI in opdracht van CDM naar de economische en institutionele analyse van de mestmarkt. Die studie moet uitmonden in een artikel voor een wetenschappelijk tijdschrift en in aanbevelingen voor beleid en praktijk voor het beter (laten) functioneren van de mestmarkt.

Producten

Geen producten in 2009

Actualisatie bemestingsadviezen

Samenstelling: H.F.M. ten Berge (PRI, voorzitter), J. Vos (WU), R.L.M. Schils (ASG), G.L. Velthof (WOT Natuur en Milieu, secretaris)

Activiteiten

Er zijn vier adviezen gegeven: prei, zantedeschia, zomertarwe en zaaiuien.

Producten

- Advies Actualisatie stikstofbemestingsadvies prei (21 januari 2009)
- Advies Actualisatie bemestingsadvies zantedeschia (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie bemestingsadvies zaaiuien (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie bemestingsadvies zomertarwe (1 oktober 2009)

Harmonisatie Ammoniakemissie

Samenstelling: G.L. Velthof (voorzitter, Alterra), M. Hoogeveen (LEI), B. de Haan (PBL, secretaris), C. Van Bruggen (CBS), J. Huijsmans (PRI), K. Groenestein (ASG), M. de Bode (LNV), H. Strietman (VROM), K. Sanders (VROM)

Activiteiten

Het rapport met de rekenmethodiek is opgeleverd en er zijn drie concept artikelen geschreven die in 2010 aan een tijdschrift worden aangeboden.

Er is overleg gevoerd met Emissie Registratie (ER), LNV en VROM. ER zal de methodiek gaan toepassen voor de jaarlijkse berekening van de nationale ammoniakemissie. CBS zal de

berekeningen gaan uitvoeren en de CDM-werkgroep krijgt een rol bij het vaststellen van de uitgangspunten in de jaarlijkse berekening.

De rekenmethodiek is in het kader van Koeien en Kansen geïmplementeerd in een bedrijfsspecieke rekenmodule, gekoppeld aan de berekening van bedrijfsspecifiek excretie. Met deze rekentool kunnen bedrijven hun ammoniakemisse berekenen en verkennen welke maatregelen er genomen kunnen worden om de ammoniakemissie te beperken.

Producten

Velthof, G.L., C. van Bruggen, C.M. Groenestein, B.J. de Haan, M.W. Hoogeveen en J.F.M. Huijsmans 2009. Methodiek voor berekening van ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland, Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-rapport 70. 180 blz.

Velthof G.L., Ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland In: Melkveehouderij en Ammoniak. Verslag van themadag gehouden op 17 september 2009

Er zijn drie concept publicaties geschreven over de ammoniakrekenmethodiek. Deze publicaties worden in 2010 aangeboden aan het tijdschrift Atmospheric Environment:

- Velthof, G.L., C. van Bruggen, C.M. Groenestein, B.J. de Haan, M.W. Hoogeveen and J.F.M. Huijsmans A model for inventory of ammonia emissions from agriculture in the Netherlands.
- Groenestein, C.M., J.F.M. Huijsmans, G.L. Velthof, C. van Bruggen et al. Ammonia emission factors for livestock housing and manure storages in the Netherlands.
- Huijsmans, J.F.M., G.J. Vermeulen, C.M Groenestein, and G.L. Velthof. Ammonia emission factors for applied manure, mineral fertilizers and grazing in the Netherlands.

Gerard Velthof. Ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland In: Melkveehouderij en Ammoniak. Verslag van themadag gehouden op 17 september 2009.

Gerard Velthof Ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland. Presentatie op de themadag 'ammoniak en melkveehouderij' op De Marke, 17 september 2009.

Mestverwerking POR

Samenstelling: W. Rulkens (WU, voorzitter), G.L. Velthof (Alterra, secretaris), N. Verdoes (Animal Sciences Group), en P. Hotsma. (LNV-Directie Kennis).

Activiteiten

Er is één bezwaarschrift beoordeeld en twee wijzigingen in technieken in het kader van Regeling Ontheffing Productierechten Meststoffenwet

Producten

Drie adviezen in het kader Regeling Ontheffing Productierechten Meststoffenwet (POR) aan LNV (niet op de CDM-website gepubliceerd).

Fosfaatprotocol

Samenstelling: O.F. Schoumans (Alterra, voorzitter), P.A.I. Ehlert (Alterra), H.F.M. Ten Berge (Plant Research International), H. Begeman (LNV, Dienst Regelingen), J.D. Brouwer Kroeze (LNV, Dienst Regelingen), P.H.M. Dekker (PPO), A. Reijneveld (Bedrijflaboratorium voor Grond- en Gewasonderzoek), J. Heijns, (Laboratorium Zeeuws Vlaanderen), F. de Vos (LNV, AID) en O. Oenema (Alterra, secretaris).

Activiteiten

Het doel van dit advies was om aan te geven hoe bemonsterd moet worden voor het betrouwbaar vaststellen van de fosfaattoestand van de bodem van percelen, volgens de aangewezen methoden voor de bepaling van de fosfaattoestand van grasland en bouwland. Het advies is opgesteld door een ad-hoc werkgroep van de CDM met vertegenwoordigers van Nederlandse laboratoria voor grondonderzoek, het ministerie van LNV (Dienst Regelingen en Algemene Inspectiedienst) en van onderzoeksinstituten van Wageningen Universiteit en Researchcentrum. Onderdeel van de werkzaamheden vormde een korte deskstudie. De werkgroep is eenmalig bijeengewoest en de leden hebben verder via email en telefoon suggesties en commentaar geleverd.

Producten

Ehlert, P.A.I. (rapporteur), 2009. Advies bemonstering bodem voor differentiatie van fosfaatgebruiksnormen. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-werkdocument 150. 51 blz.

Overdracht Forfaits

Samenstelling P.A.I. Ehlert (Alterra) en J. Janssen (LNV-DKI)

Activiteiten

In 2009 is gewerkt aan een documentatierapport over de forfaiten van de Meststoffenwet. Dit is een intern document uitsluitend bestemd voor LNV. Het rapport documenteert de tabellen van het mestbeleid en de achtergrond, herkomst en onderbouwing van de getallen in die tabellen. De qua documentatie meest omvattende tabellen zijn afgerond. Dit zijn stikstofgebruiksnormen, diergebonden normen, stikstof- en fosfaatgehalten in dierlijke mest-, stikstof- en fosfaatproductiegetallen per melkkoe. Recente wijzigingen van de forfaiten van de Meststoffenwet zijn nog niet opgenomen in het documentatierapport.

Producten

Concept Intern LNV rapport met forfaiten.

Actualisatie Mestproductienormen

Samenstelling:

Tamminga, S. (WU, voorzitter), A.W. Jongbloed (ASG), P. Bikker (ASG), L. Šebek (ASG), C. van Bruggen CBS) en O. Oenema (Alterra, secretaris)

Activiteiten:

In kader van aanpassing van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet zijn de stikstof- en fosfaatexcretie forfaits geactualiseerd.

Producten

Tamminga, S., A.W. Jongbloed, P. Bikker, L. Šebek, C. van Bruggen en O. Oenema (2009) Actualisatie excretiecijfers landbouwhuisdieren voor forfaits regeling Meststoffenwet. WOt Natuur & Milieu, WOt-werkdocument 156, 39 p.

Toetsing Stoffen

Samenstelling: T.A. van Dijk (NMI, voorzitter), M. van Monfoorts (RIVM), en P.A.I. Ehlert (Alterra, secretaris)

Activiteiten:

In 2009 is de CDM-werkgroep Toetsing Stoffen negen keer bijeen gekomen.

Belangrijkst onderwerpen van bespreking zijn geweest:

- Protocol Beoordeling Toetsing Stoffen; op verzoek van LNV-AKV (ing H. Bos) is het protocol uitgebreid met een systematiek voor de beoordeling van stoffen die met dierlijke mest mogen worden vergist (de zogenoemde co-vergistingmaterialen). Het nieuwe protocol (versie 2.1) is op verzoek van LNV-AKV in december op internet geplaatst (<http://www.cdm.wur.nl/NL/Producten/toetsing+stoffen/>)
- Beoordelen van verzoeken voor opname van stoffen in bijlage Aa van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet. In 2009 werden 31 verzoeken via LNV-DKI en Bureau Heffingen van LNV Dienst Regelingen ingediend. DKI begeleid stoffen die voorheen onder het regime van de Meststoffenwet 1947 als meststof of na ontheffing van verbodsbepalingen regulier verhandeld konden worden. Die termijn vervalt per 1-1-2010. Vooral de tweede helft van 2009 zijn door DKI verzoeken ingediend. Hieronder staan de stoffen die zijn beoordeeld:

Nr	Omschrijving stof	Oordeel	Datum
1	Aromaresidu	Negatief	8-9-2009
2	Waterijzer	Positief	1-7-2009
3	Bluesulphate	Positief	8-9-2009
4	Carboplus, hernieuwd verzoek	Negatief	30-9-2009
5	Twee fracties van digestaat van vergiste maïs en coproducten	Opnieuw in behandeling	
6	Wortelstoomschillen	Positief	12-11-2009
7	Kalkhoudende filterkoek	Positief	2-7-2009
8	Uienpulp	Negatief	10-11-2009
9	Gevakal-SF	Positief	1-12-2009

10	Recycal-SF	Positief	10-11-2009
11	Magnesiumsulfaat van rookgasreiniging, hernieuwd verzoek	Positief	10-11-2009
12	Protamylasse (PPL)	Positief	10-11-2009
13	Vinasse/vinassekali	Positief	10-11-2009
14	Cacaodoppen	in behandeling	
15	Betagrīts	Positief	2-7-2009
16	Kalimix	Positief	22-9-2009
17	Spuiwater van chemische luchtwassers	Negatief	8-9-2009
18	Spuiwater van biologische luchtwassers	Negatief	8-9-2009
19	Frimakal	Positief	10-7-2009
20	Spuiwater van chemische luchtwasser van GMB Slibverwerking	Positief	8-9-2009
21	Frimakal	Positief	18-8-2009
22	Kalimeststof van Biovalue te Delfzijl	in behandeling	
23	Tarwegistconcentraat	in behandeling	
24	Aardappelstoomschillen	in behandeling	
25	Magnesium ammonium fosfaat (struviet)	in behandeling	
26	Vleesbeendermeel, beendermeel, ontlijmd beendermeel	in behandeling	
27	Kippenvleesbeendermeel	in behandeling	
28	Kippenbloedmeel	in behandeling	
29	Hemoglobine powder, liquid hemoglobine	in behandeling	
30	Varkenshaarmeel, varkenshoefmeel, kippenverenmeel	in behandeling	
31	Vleesmeel	in behandeling	

- De beoordeling van de stoffen die als co-vergiftingsmateriaal kunnen worden toegepast werd in 2009 ondersteund. In 2009 werden de verzoeken voor opname van deze stoffen in bijlage Aa van de Uitvoeringsregeling ingediend bij LNV-DK (ing. J.W.M. Janssen). De intentie is dat LNV-DR deze activiteit overneemt en de CDM – werkgroep Toetsing Stoffen de oordelen opstelt. De systematiek van de beoordeling is opgenomen in versie 2.1 van het Protocol Toetsing Stoffen Meststoffenwet (WOt werkdokument 167). In 2009 werd door Alterra ondersteuning verleend aan de beoordeling van de covergiftingsmaterialen. Er werden in 2009 28 verzoeken beoordeeld. Dit is een grote toename t.o.v. 2008 welke het gevolg is van de controles die de AID oktober 2008 is gaan uitvoeren. Veel verzoeken worden niet afgerond door het ontbreken van informatie ('in behandeling'). Hieronder wordt een overzicht gegeven van de besproken co-vergiftingsmaterialen:

Nr	Omschrijving	Datum	stand van zaken
1	Zuiveringslib Eiproducten	jan-09	negatief
2	Material Organic Non Glycerine	jan-09	negatief
3	Gerstsubstraat	jan-09	in behandeling
4	Bacteriefood	jan-09	negatief
5	broodproducten	feb-09	in behandeling
6	citroenzuur	feb-09	in behandeling
7	restvoer	feb-09	in behandeling
8	noten en notenvliezen	feb-09	in behandeling
9	protiSyr (tarwegistcon)	feb-09	in behandeling
10	broecafval tulp	mrt-09	negatief
11	glyco0-c	mei-09	in behandeling
12	deeg	mei-09	in behandeling
13	voedingsmiddelenlib	mei-09	negatief
14	glucosestroop	jun-09	negatief
15	glycerine	jun-09	negatief
16	brood/brooddeeg	jun-09	negatief
17	Petfood	jun-09	in behandeling
18	Afgedragen tuinbouwgewassen / paprikagewassnippers	jul-09	in behandeling
19	Graanresten	aug-09	negatief
20	Biograanmix	sep-09	in behandeling
21	Maisstro (na oogst kolven)	okt-09	negatief
22	Mais fermentatieresten uit Zeafuels proces	okt-09	negatief
23	Tarwevoergriespellets	okt-09	in behandeling
24	Citrusmelasse	nov-09	in behandeling
25	Gersteslijpmeelpellets	nov-09	in behandeling
26	Gerstepellen	nov-09	in behandeling
27	Glycerine + Mong	nov-09	in behandeling

- Knelpunt bij covergistingsmaterialen en potentiële meststoffen ten gevolge van Overige organische contaminanten (residuen van gewasbeschermingsmiddelen en biociden). Hierover is een memorandum door de CDM Werkgroep Toetsing Stoffen opgesteld. Deze is op 7 december 2009 aan de voorzitter van de Commissie Deskundigen Meststoffenwet aangeboden.

Producten

- In 2009 zijn 30 schriftelijke adviezen uitgebracht aan het ministerie van LNV.
- T.A. van Dijk, J.J.M. Driessen, P.A.I. Ehlert, P.H. Hotsma, M.H.M.M. Montforts, S.F. Plessius & O. Oenema, 2009. Protocol Beoordeling Stoffen Meststoffenwet. Versie 2.1 december 2009. WOT werkdocument 167, 74 pp.

Aardappelrassen

Samenstelling: P. Struik (WU; voorzitter), R. Wustman (PPO), A. Haverkort (PRI), A. van de Velde (DLV Plant), R. Schifflers (DLV Plant) en G. Velthof (Alterra; secretaris).

Activiteiten

Het ministerie van LNV heeft aan de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM) gevraagd te adviseren over de volgende onderwerpen:

- i) welke rassen mogen als fritesrassen worden aangemerkt?
- ii) een beoordeling van de classificatie van aardappelrassen in een groep met een hoge stikstofnorm, een groep met een standaardnorm en een groep met een lage stikstofnorm, zoals geduïd in het tabellenboek van Dienst Regelingen; en
- iii) de arealen van de verschillende aardappelrassen in Nederland.

De werkgroep heeft het advies gebaseerd op basis van wetenschappelijk inzicht en praktijkervaringen van de werkgroepleden (expert judgement). Er zijn geen aanvullende studies uitgevoerd.

Producten:

Advies Fritesrassen en aardappelrassen (4 september 2009)

Advies Fritesrassen en aardappelrassen – aanvulling (6 november 2009).

Maatregelen bij bovengronds uitrijden

Samenstelling: S. Tamminga (WU, voorzitter), J. Huijsmans (PRI), A. van Pul (RIVM), W. Bussink (NMI), L. Sebek (ASG) en G. Velthof (Alterra, secretaris)

Activiteiten

Er is geanalyseerd welke maatregelen genomen kunnen worden om de ammoniakemissie bij bovengronds uitrijden van mest te beperken. De maatregelen waren gericht op aanpassing rantsoen van rundvee en rekening houden met weersomstandigheden.

Producten

Advies Maatregelen om ammoniakemissie bij bovengronds uitrijden van mest te beperken

Tamminga, S.; Sebek, L.B.J.; Bussink, W.; Huijsmans, J.F.M.; Pul, A. van; Velthof, G.L. (2009) Maatregelen om ammoniakemissie bij bovengronds toedienen van mest te beperken. WOt-notitie.

Reviews

Samenstelling (Reviewers):

F. Aarts (PRI), W. Bussink (NMI), J. Huijsmans (PRI), O. Oenema (Alterra), A. van Pul (RIVM), J. Schröder (PRI), C. van der Salm (Alterra), M. Knotters (Alterra) en G. Velthof (Alterra)

Activiteiten.

Op verzoek van LNV beoordeelt de CDM jaarlijkse diverse rapporten. De gereviewde rapporten in 2009 betreffen:

RIVM/LEI. Notitie: Planning derogatierapportage en uitgangspunten. 14-1-2009.

Sonneveld, M.P.W.; Bos, J.F.F.P.; Schröder, J.J.; Roelsma, J.; Brus, D.J.; Bloem, J.; Goede, R.G.M. de; Bouma, J. (2009) Effectiviteit van het "Alternatieve Spoor" in de Noordelijke Friese Wouden Wageningen, Wageningen UR,

Zwart, M.H., Doornewaard, G.J., Boumans, L.J.M., Leeuwen, T.C., Van, Fraters, B., Reijs, J.W. (2009) Landbouwpraktijk en waterkwaliteit op landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie: resultaten meetjaar 2007 in het derogatiemetnet. RIVM-Rapport 680717008/2009

In 2009 participeerde CDM ook in een review van het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid, in samenwerking met de Technische Commissie Bodembescherming (TCB). De CDM werd vertegenwoordigd door C. van der Salm (Alterra), M. Knotters (Alterra) en J. Schröder (Plant Research International).

Producten

Er zijn vier reviews aan het ministerie van LNV aangeboden.

TCB. Advies Uitwerking aanpak evaluatie Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid. 23 december 2009.

Themadagen en workshops

Themamiddag “Mestverwerking, innovatie en toekomstbeelden veehouderij”, Hoog Catharijne, Utrecht, op 19 juni 2008

Het programma van de themamiddag was als volgt:

13.00-13.30	Ontvangst met koffie
13.30-13.40	Opening door dagvoorzitter Prof Harmen Verbruggen (VU)
13.40-14.00	Boelie Elzen.(ASG-WUR) ‘Bevorderen van innovatie; Leer- en Experimenteerstrategie’
14.00-14.20	Jan de Wilt (Innovatienetwerk) “Waardecreatie uit mest; het wenkend perspectief”
14.20-14.40	Harry Bloemenkamp (NVV) “Mestverwerking en de praktijk”
14.40-15.00	Johan Sanders (WUR) “Mestinnovatie door technologieontwikkeling”
15.00-15.30	Pauze
15.30-16.45	Discussie
16.45-17.00	Samenvatting en conclusies
17.00-18.00	Borrel

Product

Oenema, O. Kort verslag themamiddag “Mestverwerking, innovatie en toekomstbeelden veehouderij”, georganiseerd door de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM) te Hoog Brabant, Hoog Catharijne, Utrecht, op 19 juni 2008

Workshop over fosfaatbeleid (januari 2009)

Deelnemers: 10 personen van ministeries LNV en VROM, Alterra, ASG, PPO, PRI, NMI, PBL en de Wageningen Universiteit.

Doel van dit overleg was om te komen tot vraagarticulatie en de eerste opzet van een stappenplan om de volgende vragen te beantwoorden.

- 1). Leidt gecombineerde indicator tot een nauwkeuriger/betere schatting van de fosfaattoestand.
- 2) Is P-CaCl₂ geschikt om als zelfstandige indicator in de wet op te nemen en kan P-CaCl₂ worden omgerekend naar Pw, indien opname van P-CaCl₂ in de wet niet meer mogelijk is?
- 3) Welke kennislacunes zijn er op het gebied van fosfaat (bemesting, gebruiksnormen, beschikbaarheid, uitspoeling, etc.) die in de loop van lopende het Vierde Actieprogramma en ter voorbereiding op het Vijfde Actieprogramma (2014-2017) gedicht dienen te worden.

Producten

Ehlert, P.A.I., E. Temminghoff, A. Reijneveld, O. Oenema. Covernotitie ‘Naar fosfaattoestandafhankelijke fosfaatgebruiksnormen’ Covernotitie. Versie 19-12-2008;

Ehlert, P.A.I. Fosfaatgebruiksnormen op basis van de fosfaattoestand van de bodem. Notitie, 9 december 2008.

Internationale workshop "How to Reduce Nutrient Emissions from Agriculture?"

In samenwerking met de Technische Commissie Bodem (TCB) is een internationale workshop georganiseerd in Utrecht op 19-20 november 2009.

Doel van deze workshop was een vergelijking (benchmarking) te maken van beleidsmaatregelen in verschillende landen voor vermindering van nutriëntengebruik en –emissies. Bijzondere aandacht is gegeven aan de stikstofgebruiksnormen.

Er waren deelnemers uit Denemarken (3), Vlaanderen (1), Duitsland (3), Verenigd Koninkrijk (2) en Nederland (9).

Programma:

Part I. Policy instruments promoting Good Agricultural Practice: broad perspective

09.00 – 09.15 Welcome, introduction, goals workshop *Jacques Neeteson*

09.15 – 10.00 Keynote: Benefits and costs of nitrogen fertilizer for farmers and society
Hans van Grinsven, Neth. Env. Assessment Agency (PBL)

10.00 – 10.35 Policy instruments and GAP in Denmark *Leif Knudsen*

10.35 -10.55 Coffee / tea

10.55 – 11.30 Policy instruments and GAP in Flanders *Georges Hofman*

11.30 – 12.05 Policy instruments and GAP in the Netherlands *Frank Wijnands*

12.05 – 13.15 lunch

13.15 – 13.50 Policy instruments and GAP in Germany *Kerstin Pante Frauke Godlinski*

13.50 – 14.25 The SchALVO experience (Baden-Württemberg, GE) *Karin Rather*

14.25 – 15.00 Policy instruments and GAP in the United Kingdom *Brian Chambers*

15.00 – 15.30 Coffee / tea

15.30 – 17.00 Discussion to identify and characterize policies that proved effective to reduce nutrient inputs and emissions.

Part II. Nitrogen legislation, Nitrogen recommendation systems, joint initiatives

20.30 – 21.00 Legislation on N use in the UK *Peter Dampney*

21.00 – 22.30 Nitrogen legislation. Discuss issues from Benchmark Report. Introduced by *Hein ten Berge*

Part II continued

8.30 – 10.30 Nitrogen recommendation systems. Discuss issues from Benchmark Report. Introduced by *Wim van Dijk*

10.30 – 11.00 Coffee / tea

11.00 – 11.25 The OLAT platform in Heidelberg *Karin Rather*

11.25 – 11.55 Identify issues and approach for joint scientific paper

11.55 – 12.30 Discuss further forms of collaboration: COST, other.

Product

Berge, ten H. and W. van Dijk, W. (2009) How to Reduce Nutrient Emissions from Agriculture? Summary report of an international workshop held in Utrecht, 19-20 November 2009. Nota Nr. 653. Plant Research International.

Website

Er is in 2009 een nieuwe website gemaakt: www.cdm.wur.nl.

Op deze website staan alle adviezen en producten van de CDM gegeven, gerubriceerd naar de volgende onderwerpen:

- fosfaatgebruiksnormen
- stikstofgebruiksnormen
- werkingscoëfficiënten
- derogatie
- stikstof- en fosfaatexcreties
- gasvormige stikstofverliezen
- mestmarkt
- toetsing stoffen
- toetsing stikstofbestedingsadviezen
- mestverwerking
- bodemvruchtbaarheid
- jaarverslagen
- overige producten

5. Adviezen van de CDM aan het ministerie van LNV

In onderstaande tabel staat een overzicht van de adviezen die het CDM in 2008 aan het ministerie van LNV heeft gegeven. Een kopie van deze adviezen is beschikbaar op de website van de CDM via : <http://www.cdm.wur.nl/>

CDM-adviezen 2009:

- Advies Werkingscoëfficiënten dielijke mest (15 januari 2009)
- Advies Actualisatie stikstofbemestingsadvies prei (21 januari 2009)
- Advies Fritesrassen en aardappelrassen (4 september 2009)
- Advies Bemonstering Bodem Fosfaat (20 augustus 2009)
- Rapport “Nitrates Directive requires limited inputs of nitrogen from manure and mineral fertilizer in dairy farming systems” (1 oktober 2009)
- Rapport “Methodiek voor berekening van ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland” (1 oktober 2009)
- Advies Maatregelen om ammoniakemissie bij bovengronds toedienen van mest te beperken (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie bemestingsadvies zantedeschia (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie bemestingsadvies zaaiuien (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie zomertarwe (1 oktober 2009)
- Rapport “Agricultural Nitrogen Use in selected EU countries” (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie excretiecijfers landbouwhuisdieren voor forfaits regeling Meststoffenwet
- Advies Fritesrassen en aardappelrassen – aanvulling (6 november 2009)
- Protocol voor monitoring landelijke mestmarkt onder een stelsel van gebruiksnormen (december 2009)
- TCB. Advies (met bedrage van CDM) Uitwerking aanpak evaluatie Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid. December 2009.
- Drie adviezen in het kader Regeling Ontheffing Productierechten Meststoffenwet (POR) aan LNV over (niet op de website gepubliceerd).
- Beoordelingen van verzoeken voor opname van stoffen in bijlage Aa van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet (zie tabel op volgende pagina; niet op de website gepubliceerd)
- Beoordelingen van de stoffen die als co-vergiftingsmateriaal kunnen worden toegepast (zie tabel op volgende pagina; niet op de website gepubliceerd)

Beoordelingen van verzoeken voor opname van stoffen in bijlage Aa van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet

Omschrijving stof	Oordeel	Datum
Aromaresidu	Negatief	8-9-2009
Waterijzer	Positief	1-7-2009
Bluesulphate	Positief	8-9-2009
Carboplus, hernieuwd verzoek	Negatief	30-9-2009
Wortelstoomschillen	Positief	12-11-2009
Kalkhoudende filterkoek	Positief	2-7-2009
Uienpulp	Negatief	10-11-2009
Gevakal-SF	Positief	1-12-2009
Recycal-SF	Positief	10-11-2009
Magnesiumsulfaat van rookgasreiniging, hernieuwd verzoek	Positief	10-11-2009
Protamylasse (PPL)	Positief	10-11-2009
Vinasse/vinassekali	Positief	10-11-2009
Betagrits	Positief	2-7-2009
Kalimix	Positief	22-9-2009
Spuiwater van chemische luchtwassers	Negatief	8-9-2009
Spuiwater van biologische luchtwassers	Negatief	8-9-2009
Frimakal	Positief	10-7-2009
Spuiwater van chemische luchtwasser van GMB Slibverwerking	Positief	8-9-2009
Frimakal	Positief	18-8-2009

Beoordelingen van de stoffen die als co-vergistingmateriaal kunnen worden toegepast

Omschrijving	Oordeel	Datum
Zuiveringslib Eiproducten	Negatief	jan-09
Material Organic Non Glycerine	Negatief	jan-09
Bacteriefood	Negatief	jan-09
Broeiafval tulp	Negatief	mrt-09
Voedingsmiddelenslib	Negatief	mei-09
Glucosestroop	Negatief	jun-09
Glycerine	Negatief	jun-09
Bood/brooddeeg	Negatief	jun-09
Graanresten	Negatief	aug-09
Maisstro (na oogst kolven)	Negatief	okt-09
Mais fermentatieresten uit Zeafuels proces	Negatief	okt-09

Correspondentie met Eerste en Tweede Kamer waarin aan CDM wordt gerefereerd

Correspondentie met de Tweede Kamer waarin aan CDM wordt gerefereerd

24 maart 2009. 4e actieprogramma. Kenmerk TRCDL/2009/684

Uit het Vierde Nederlandse Actieprogramma betreffende de Nitraatrichtlijn (2010-2013):

p. 19. “De procedure voorziet zowel in een landbouwkundige als een milieukundige beoordeling van het verzoek tot actualisatie. De landbouwkundige beoordeling vindt plaats door de **Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM)** volgens het ‘Protocol voor de actualisatie van bemestingsadviezen voor stikstof’. De Minister van LNV heeft dit protocol samen met de Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO Nederland) opgesteld, om verzoeken tot aanpassing van bemestingsadviezen te faciliteren. Voorstellen tot aanpassing van bemestingsadviezen kunnen door belanghebbenden conform het protocol worden ingediend bij de **CDM**.”

p. 20 “De Minister van LNV zal bij een aanvraag tot actualisatie van een stikstofgebruiksnorm altijd een aparte milieukundige beoordeling laten uitvoeren door de **Werkgroep Onderbouwing Gebruiksnormen van de CDM**.”

p. 20 “Op grond van recente proefveldgegevens is door de **CDM** een hernieuwde beoordeling van de bemestingsadviezen uitgevoerd voor wintertarwe geteeld op klei en voor vruchtbomen.”

p. 22. “In overeenstemming met adviezen van de Technische Commissie Bodembescherming (TCB, 2007) en de **Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM, 2007)** is het aantal fosfaatklassen voor bouwland en grasland teruggebracht tot drie (tabel 10).”

15 april 2009. Voorschriften toedienen van mest. Kenmerk DL. 2009/480

KST130177. 0809tkkst28385-134. ISSN 0921 – 7371. Sdu Uitgevers 's-Gravenhage 2009

“Ten behoeve van de evaluatie heb ik aan WUR gevraagd een literatuuronderzoek te doen naar neveneffecten en naar alternatieven. WUR heeft voorts met behulp van de Algemene Inspectiedienst een uitgebreid veldonderzoek verricht naar hoe de voorschriften in de praktijk worden toegepast. Ter beschikking van het Planbureau stonden voorts de resultaten van het hiervoor genoemde praktijkonderzoek naar een alternatieve aanpak, als mede een advies van de **Commissie van Deskundigen Meststoffenwet** over de effectiviteit van alternatieven.”

“In het kader van deze praktijkproef bied ik samenwerkingsverbanden van melkveehouders de mogelijkheid een voorstel te doen voor uitvoering van een pakket van emissiereducerende maatregelen. Indien een dergelijk pakket, mede op basis van een beoordeling die ik laat uitvoeren door de **Commissie van Deskundigen Meststoffen**, mij het vertrouwen geeft

dat daarmee de emissie van ammoniak in voldoende mate kan worden beperkt en de naleving voldoende controleerbaar is, ben ik bereid aan die melkveehouders ontheffing te verlenen van de verplichting in het Besluit gebruik meststoffen om drijfmest op emissiearme wijze toe te dienen.”

21 april 2009 4e actieprogramma Nitraatrichtlijn en bodemvruchtbaarheid Kenmerk DL. 2009/920.

“Ook de Technische Commissie Bodembescherming en van de **Commissie van Deskundigen Meststoffenwet** bevestigen dat veel gronden enige tot lange tijd zonder fosfaatbemesting toe zouden kunnen.”

“Door middel van de onderhavige regeling wordt in hoofdstuk 9 van de Uitvoeringsregeling paragraaf 8 toegevoegd, waarin de voorschriften zijn opgenomen over de wijze waarop de fosfaattoestand moet worden bepaald (artikel I, onderdeel Z). Ingevolge artikel 103a moet de fosfaattoestand worden vastgesteld door een geaccrediteerd laboratorium overeenkomstig het in bijlage L opgenomen protocol. Dit protocol is opgesteld overeenkomstig het door de **Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM)** daartoe uitgebrachte advies (WOT, 2009).”

22 juni 2009 Betreft voorstel van wet tot wijziging van de meststoffenwet (differentiatie fosfaatgebruiksnorm) (Kamerstukken II 2008/09), 31 945, nr. 2)

“Uit de studies van Van Dijk et al (2007)⁴ en Aarts et al (2007)⁵, onderdeel uitmakend van het in paragraaf 3.2 van de memorie van toelichting aangehaalde advies van de **CDM**, blijkt dat de met het derde actieprogramma Nitraatrichtlijn voorgenomen generieke fosfaatgebruiksnormen voor 2015 voor grasland en bouwland van 90 respectievelijk 60 kilogram fosfaat per hectare, hoger zijn dan de gemiddelde gewasonttrekking.”

“In het in paragraaf 3.2 van de memorie van toelichting aangehaalde advies van de **Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM)** wordt geconcludeerd dat de fosfaatoverschotten in de Nederlandse landbouw zijn gedaald van circa 60 kilogram fosfaat per hectare per jaar in het begin van de jaren negentig naar 20 tot 40 kilogram in 2005.”

“De systematiek waarvoor de regering gekozen heeft, komt overeen met adviezen van de TCB en de **CDM**, en bij het bespreken van deze adviezen met de landbouwsector en de milieubeweging gaven beide partijen aan toe te willen naar een systematiek gebaseerd op differentiatie naar de bodemtoestand.”

“Inmiddels is de **CDM** gevraagd advies uit te brengen over de wijze waarop de bemonstering van de bodem dient plaats te vinden om te komen tot een efficiënte en betrouwbare vaststelling van de fosfaattoestand van de bodem.“

“Zoals is verwoord in paragraaf 3.2 van de memorie van toelichting, concludeert de **CDM** dat er, gezien de gemiddeld genomen voldoende tot ruim voldoende fosfaattoestanden van de Nederlandse landbouwbodems, gedurende de looptijd van het vierde actieprogramma geen opbrengstdervingen te verwachten zijn. Op basis van het advies van de **CDM** en het

beschikbare onderzoeksmateriaal is, in gezamenlijk overleg met de betrokken partijen, besloten voor de periode van het vierde actieprogramma nog geen gedifferentieerde fosfaatgebruiksnormen naar gewasopbrengsten te introduceren.”

“De periode van het vierde actieprogramma zal gebruikt worden om een systematiek te ontwikkelen waarbij ondernemers op basis van de gewasopbrengsten een bedrijfsspecifieke fosfaatgebruiksnorm voor grasland met een neutrale fosfaattoestand kunnen hanteren. Ik zal voor de ontwikkeling van een dergelijke systematiek in de loop van deze zomer een opdracht verstrekken aan de **CDM**.”

“De **CDM** concludeert in het eerdergenoemd advies dat in het risico van derving van gewasopbrengst en -kwaliteit door de voorgenomen aanscherping van de fosfaatgebruiksnormen op korte termijn gering is. De **CDM** sluit niet uit dat op langere termijn de kans van derving van gewasopbrengst op bedrijven met een fors aandeel fosfaatbehoefte gewassen in het bouwplan onder bepaalde omstandigheden kan toenemen.”

3 september 2009. Betreft aanbieding ontwerp regeling wijziging Uitvoeringsregeling Meststoffenwet 4e AP. Referentie 47983

“Onderdeel JJ voorziet erin dit protocol als bijlage L bij de Uitvoeringsregeling op te nemen. Dit protocol is opgesteld naar aanleiding van het advies van de **CDM**. Dit advies ziet op de volgende onderdelen:.....”

“De **CDM** adviseert om voor het te bemonsteren perceel aan te sluiten bij de definitie voor ‘perceel’ zoals opgenomen in artikel 1, eerste lid, onderdeel b, van het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet.”

“De **CDM** heeft geadviseerd de vaststelling van de fosfaattoestand van de bodem uitsluitend uit te laten voeren door laboratoria voorzien van een NEN-EN-ISO/IEC 17025 certificering.”

“Volgens het advies van de **CDM** zou de bemonstering van een perceel bij voorkeur uitgevoerd dienen te worden volgens een gestratificeerde steekproef met loting van monsterpunten binnen even grote strata, zoals deze methode ook is voorgeschreven voor de bepaling van het PAL-getal en het Pw-getal voor de toepassing van reparatiebemesting, zoals opgenomen in bijlage C.”

“De **CDM** adviseert de benodigde technieken en hardware de komende jaren te optimaliseren, zodat binnen afzienbare tijd generiek overgestapt kan worden naar een bemonsteringswijze gebaseerd op een gestratificeerde steekproef met loting van 73 bemonsteringspunten.”

“Op advies van de **CDM** is het minimale aantal deelmonsters vastgesteld op 40 voor een perceel met een maximale omvang van 5 hectare.”

“Op advies van de **CDM** is in het protocol een termijn van twee maanden na bekalking opgenomen alvorens bemonsterd mag worden. “

“De **CDM** heeft geadviseerd om de bemonsteringsdiepte ter vaststelling van de fosfaattoestand van de bodem voor grasland en bouwland, niet zijnde maisland, te standaardiseren naar 0 tot 10 centimeter onder het maaiveld. In de praktijk wordt voor grasland een bemonsteringsdiepte van 10 centimeter en voor bouwland een bemonsteringsdiepte van 25 centimeter gehanteerd. Volgens de CDM heeft standaardisering van de bemonsteringsdiepte naar 10 centimeter als voordeel dat er geen grote verschillen in fosfaattoestand zullen optreden bij omzetting van grasland in bouwland en omgekeerd.”

“Volgens het advies van de **CDM** is bemonstering van de laag tussen 0 en 10 centimeter niet toepasbaar bij de bepaling van de stikstofvoorraad na het vernietigen van grasland.”

24 november 2009. Betreft Aanbieding van het besluit tot wijziging van het Besluit gebruik meststoffen en het Besluit Glastuinbouw (4e AP). Referentie 72171

“De TCB beveelt aan de Goede Landbouwpraktijk ten aanzien van nutriëntenmanagement te versterken. De regering onderkent het belang hiervan. Inmiddels is aan een samenwerkingsverband waartoe onder meer het Nutriëntenmanagement Instituut opdracht gegeven in de periode 2009–2011 aan telers in de uitspoelingsgevoelige gebieden cursussen te verzorgen over hoe efficiënter gebruik te maken van stikstofen fosfaatmeststoffen. De regering juicht het initiatief van de TCB toe om tezamen met de **Commissie van deskundigen Meststoffen** een internationale workshop over dit thema te houden.”

Correspondentie met Eerste Kamer waarin aan CDM wordt gerefereerd

16 oktober 2009. Betreft memorie van antwoord inzake voorstel van wet tot wijziging van de Meststoffenwet (differentiatie fosfaatgebruiksnorm); (Kamerstukken 2008/09, 31 945, A)

“Zoals in de memorie van toelichting bij het voorliggende wetsvoorstel is aangegeven heeft de **Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM)** in opdracht van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een studie verricht naar de landbouwkundige en bedrijfseconomische gevolgen van de voorgenomen aanscherping van de fosfaatgebruiksnormen. In deze studie komt de **CDM** tot de conclusie dat binnen de termijn van het vierde actieprogramma Nitraatrichtlijn een differentiatie van fosfaatgebruiksnormen op basis van gewasopbrengsten voor bouwland niet noodzakelijk is om te voorzien in een voldoende gewasopbrengst”

“Volgens de **CDM** zullen de resultaten van het grondonderzoek voor bouwland gelijk blijven, omdat de bouwvoor van bouwland geregeld wordt geploegd en bewerkt tot een diepte van circa 25 centimeter.”

“Volgens het bij het antwoord op vraag 3 van de leden van de VVD-fractie genoemde deskundigenoordeel van de **CDM** zou de bemonstering van een perceel bij voorkeur

uitgevoerd moeten worden volgens een gestratificeerde steekproef, zoals deze methode ook is voorgeschreven voor de bepaling van het PAL-getal en het Pw-getal voor de toepassing van reparatiebemesting.”

“De **Commissie Deskundigen Meststoffenwet (CDM)** heeft op verzoek van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een studie verricht naar de landbouwkundige en bedrijfseconomische gevolgen van de voorgenomen aanscherping van de fosfaatgebruiksnormen.”

“Met het voorliggende wetsvoorstel wordt aangesloten bij de bevindingen van de **CDM.**”

.

Resultaten CDM in Uitvoeringsregeling Meststoffenwet

Regeling van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 14 juli 2009, nr. 28964, houdende wijziging van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet. Staatscourant 2009 nr. 10918 23 juli 2009

“§ 2. Aangewezen afvalstoffen of reststoffen

Artikel 5, tweede lid, van het Uitvoeringsbesluit voorziet onder meer in de mogelijkheid om bij ministeriële regeling afvalstoffen of reststoffen aan te wijzen, indien er geen landbouwkundige en milieukundige bezwaren bestaan dat deze stoffen als meststof worden verhandeld. Ingevolge artikel 4, onderdeel a, van de Uitvoeringsregeling worden de aldus aangewezen stoffen opgenomen op bijlage Aa, onder I. Zoals is toegelicht in paragraaf 2.2 bij de regeling van 12 december 2007 tot wijziging van de Uitvoeringsregeling (Stcrt. 247) wordt de aanwijzing van de in bijlage Aa opgenomen stoffen mede gebaseerd op de bevindingen van de **Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM)** naar aanleiding van de toetsing van de stoffen op landbouwkundige en milieukundige aspecten overeenkomstig het daartoe opgestelde protocol. Dit protocol is op de internetsite van het ministerie geplaatst (www.minlnv.nl/loket).”

“Mede op basis van de bevindingen van de **CDM** ben ik van oordeel dat er geen landbouwkundige en milieukundige bezwaren bestaan tegen het verhandelen van calciumcarbonaat van verwerkte eierschalen, kalkslib van drinkwaterbereiding en de reststof bij 7-ADCA productie als meststof. In verband daarmee voorziet de in artikel I, onderdeel C, eerste lid, opgenomen wijziging erin om voornoemde afvalstoffen of reststoffen onder nummer 2, 3 onderscheidenlijk 4 op te nemen in bijlage Aa, onder I.”

Regeling van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 15 december 2009, nr. 49983, houdende wijziging van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet. 1814.1 Staatscourant 2009 nr. 20342 30 december 2009

“Door middel van de onderhavige regeling wordt in hoofdstuk 9 van de Uitvoeringsregeling paragraaf 8 toegevoegd, waarin de voorschriften zijn opgenomen over de wijze waarop de fosfaattoestand moet worden bepaald (artikel I, onderdeel Z). Ingevolge artikel 103a moet de fosfaattoestand worden vastgesteld door een geaccrediteerd laboratorium overeenkomstig het in bijlage L opgenomen protocol. Dit protocol is opgesteld overeenkomstig het door de **Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM)** daartoe uitgebrachte advies (WOT, 2009).”

“In de jaren 2006-2008 is onderzoek uitgevoerd waaruit bleek dat aanleiding bestaat het bemestingsadvies voor prei op zandgrond aan te passen. De **CDM** heeft de conclusies van de onderzoekers bevestigd dat een hogere stikstofgift van landbouwkundig voordeel is. De **CDM** gaf echter tegelijk aan dat de extra toe te dienen stikstof volledig uitspoelt en de nitraatconcentratie van het grondwater, die in de zandgebieden nu al te hoog is, nog verder zal verhogen. Ik heb het verzoek van LTO de norm te verhogen afgewezen omdat ik een hogere norm niet verdedigbaar vind in het licht van de inspanningen die nodig zijn het grondwater in de zandgebieden op een aanvaardbaar niveau te brengen.”

“Naar aanleiding van de opmerkingen van de LTO en de NAO is de **CDM** om een nader advies gevraagd. De tabellen 2 en 3, met de aardappelrassen die voor een hogere respectievelijk een lagere norm in aanmerking komen, zijn op basis van dat nader advies aangepast”.

“Verhoging van een stikstofgebruiksnorm kan worden overwogen indien de **CDM** een voorstel voor aanpassing van het bemestings-advies voldoende onderbouwd acht. De eventuele verhoging van de norm is daarnaast afhankelijk van de uitkomst van een milieukundige toets. Daarbij beoordeel ik of de gevraagde verhoging verdedigbaar is in het licht van de actuele grondwaterkwaliteit en de inspanningen die nog nodig zijn om die op een aanvaardbaar niveau te krijgen. Voor die beoordeling baseer ik mij mede op advies van de **CDM** over de invloed die een hogere norm heeft op het stikstofgehalte in het grondwater. Het initiatief voor aanpassing van een bemestingsadvies berust bij het bedrijfsleven. Het verzoek van LTO de datum te wijzigen waarop aardappelloof van ‘Consumptieaardappelen vroeg’ als uiterste moet zijn gedood, zal ik voor advies aan de **CDM** voorleggen zodra ik van LTO een onderbouwd voorstel daarvoor heb ontvangen.”

“Aanpassing van de forfaits voor de mestproductie (uitgedrukt in kg stikstof en fosfaat) van diverse rundveecategorieën heeft plaatsgevonden naar aanleiding van het advies van de **CDM** om voor rundvee de forfaits uit de meststoffenwet te baseren op de monitorgegevens van de Werkgroep Uniformering Mest- en mineralencijfers (WUM) over een periode van 3 jaar. De forfaits voor rundvee zijn nu berekend uit de meest recente WUM-cijfers (de excretiejaren 2005 t/m 2007).”

“Zoals is toegelicht in paragraaf 2.5 moet de fosfaattoestand van de bodem, voor de toepassing van de fosfaatnormen voor grond met neutrale fosfaattoestand of grond met lage fosfaattoestand worden vastgesteld overeenkomstig het daartoe vastgestelde protocol. Onderdeel KK voorziet erin dit protocol als bijlage L bij de Uitvoeringsregeling op te nemen. Dit protocol is opgesteld naar aanleiding van het advies van de **CDM**. Dit advies ziet op de volgende onderdelen:”

De **CDM** heeft geadviseerd de vaststelling van de fosfaattoestand van de bodem uitsluitend uit te laten voeren door laboratoria voorzien van een NEN-EN-ISO/IEC 17025 certificering.

Volgens het advies van de **CDM** zou de bemonstering van een perceel bij voorkeur uitgevoerd dienen te worden volgens een gestratificeerde steekproef met loting van monsterpunten binnen even grote strata, zoals deze methode ook is voorgeschreven voor de bepaling van het PAL-getal en het Pw-getal voor de toepassing van reparatiebemesting, zoals opgenomen in bijlage C.

De **CDM** adviseert de benodigde technieken en hardware de komende jaren te optimaliseren, zodat binnen afzienbare tijd generiek overgestapt kan worden naar een bemonsteringswijze gebaseerd op een gestratificeerde steekproef met loting van bemonsteringspunten.

Op advies van de **CDM** is het minimale aantal deelmonsters vastgesteld op 40 voor een perceel dan wel perceelsdeel met een maximale omvang van 5 hectare.

Op advies van de **CDM** is in het protocol een termijn van twee maanden na bekalking opgenomen alvorens bemonsterd mag worden.

De **CDM** heeft geadviseerd om de bemonsteringsdiepte ter vaststelling van de fosfaattoestand van de bodem voor grasland en bouwland, niet zijnde maïsland, te standaardiseren naar 0 tot 10 centimeter onder het maaiveld. In de praktijk wordt veelal voor grasland een bemonsteringsdiepte van 10 centimeter en voor bouwland van 25 centimeter gehanteerd. De **CDM** geeft aan dat de resultaten van het grondonderzoek voor bouwland naar verwachting gelijk blijven indien bemonsterd wordt in de laag van 0 tot 10 centimeter, omdat de bouwvoor van bouwland geregeld wordt geploegd en bewerkt tot een diepte van circa 25 centimeter.

Volgens het advies van de **CDM** is bemonstering van de laag tussen 0 en 10 centimeter evenwel niet toepasbaar bij de bepaling van de stikstofvoorraad na het vernietigen van grasland.

7. Producten

Rapporten

Berge, ten H. and W. van Dijk, W. (2009) How to Reduce Nutrient Emissions from Agriculture? Summary report of an international workshop held in Utrecht, 19-20 November 2009. Nota Nr. 653. Plant Research International.

Born, G.J. van den, H.H. Luesink, H. Verkerk, H.J. Mulder, J.N. Bosma, M.J.C. de Bode, O. Oenema (2009) Protocol voor monitoring landelijke mestmarkt onder een stelsel van gebruiksnormen, versie 2009. Wot-werkdocument 166.

Dijk, T.A. van; Driessen, J.J.M.; Ehlert, P.A.I.; Hotsma, P.H.; Montforts, M.H.M.M.; Plessius, S.F.; Oenema, O. (2009). Protocol beoordeling stoffen Meststoffenwet : versie 2.1. WOt-werkdocument 167, 74 p.

Dijk, W. van, and H.F.M. ten Berge, (2009) Agricultural nitrogen use in selected EU countries. A comparison of N recommendations, and restrictions in response to the EU Nitrates Directive. PPO report 382.

Ehlert, P.A.I. (rapporteur), 2009. Advies bemonstering bodem voor differentiatie van fosfaatgebruiksnormen. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-werkdocument 150. 51 blz.

Luesink, H.H., P.W. Blokland, J.N. Bosma en M.W. Hoogeveen (2009) Monitoring mestmarkt 2008; Achtergronddocumentatie. LEI Rapport 2008 090, 129 p.

Schröder, J.J., Aarts, H.F.M., Velthof, G.L., Reijs, J.W., Fraters, B. (2009) Nitrates directive requires limited inputs of manure and mineral fertilizer in dairy farming systems. Plant Research International, Wageningen, Report 222.

Tamminga, S., A.W. Jongbloed, P. Bikker, L. Šebek, C. van Bruggen en O. Oenema (2009) Actualisatie excretiecijfers landbouwhuisdieren voor forfaits regeling Meststoffenwet. WOt Natuur & Milieu, WOt-werkdocument 156, 39 p.

Velthof, G.L., C. van Bruggen, C.M. Groenestein, B.J. de Haan, M.W. Hoogeveen en J.F.M. Huijsmans 2009. Methodiek voor berekening van ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland , Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-rapport 70. 180 blz.

Notities

Ehlert, P.A.I., E. Temminghoff, A. Reijneveld, O. Oenema. Covernotitie 'Naar fosfaattoestandafhankelijke fosfaatgebruiksnormen' Covernotitie. Versie 19-12-2008;

Ehlert, P.A.I. Fosfaatgebruiksnormen op basis van de fosfaattoestand van de bodem. Notitie, 9 december 2008

Oenema, O. Kort verslag themamiddag “Mestverwerking, innovatie en toekomstbeelden veehouderij”, georganiseerd door de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM) te Hoog Brabant, Hoog Catharijne, Utrecht, op 19 juni 2008

Tamminga, S.; Sebek, L.B.J.; Bussink, W.; Huijsmans, J.F.M.; Pul, A. van; Velthof, G.L. (2009) Maatregelen om ammoniakemissie bij bovengronds toedienen van mest te beperken. CDM-notitie.

Velthof G.L. Dairy farming and the Nitrates Directive in the Netherlands. Background document for a request for derogation in the period 2010-2013. Interne notitie voor LNV.

Velthof G.L.. Ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland In: Melkveehouderij en Ammoniak. Verslag van themadag gehouden op 17 september 2009

Presentaties

Gerard Velthof. Toelichting van het advies van de Commissie van Deskundigen inzake maatregelen om ammoniakemissie bij bovengronds uitrijden van mest te beperken. Presentatie Klankbordgroep voor de evaluatie van het beleid voor emissiearm toedienen van dierlijke mest (23 januari 2009).

Gerard Velthof. Ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland In: Melkveehouderij en Ammoniak. Verslag van themadag gehouden op 17 september 2009. Presentatie op de themadag ‘ammoniak en melkveehouderij’ op De Marke, 17 september 2009.

Gerard Velthof. Commissie van Deskundigen Meststoffen. Presentatie in het kader van werkbezoek van Rector Magnificus van Wageningen Universiteit (M. Kropff) aan WOt Natuur en Milieu (24 november 2009).

Verder zijn op diverse nationale en internationale congressen en symposia gegevens en inzichten gepresenteerd die zijn verkregen uit studies en adviezen van de CDM, zoals:

- Vermindering belasting oppervlaktewater. Studiedag Kaderrichtlijn Water, Amsterdam, januari 2009;
- Nitrogen in agriculture. IHE-UNESCO-bijeenkomst in Delft, maart 2009;
- Promising measures to reduce nutrient losses from Agriculture, TFIAM, Utrecht, maart 2009
- Mineralenmanagement in de akkerbouw, bijeenkomst LTO in Wageningen, mei, 2009
- Vermindering fosfaatafspoeling van boerenland; bijeenkomst ZLTO, in Den Bosch, juni 2009;
- Vermindering fosfaatgehalte in veevoer. Workshop in Wageningen, december 2009

Wetenschappelijke publicaties

Er zijn drie concept publicaties geschreven over de ammoniakrekenmethodiek. Deze publicaties worden in 2010 aangeboden aan het tijdschrift Atmospheric Environment:

Velthof, G.L., C. van Bruggen, C.M. Groenestein, B.J. de Haan, M.W. Hoogeveen and J.F.M. Huijsmans A model for inventory of ammonia emissions from agriculture in the Netherlands.

Groenestein, C.M., J.F.M. Huijsmans, G.L. Velthof, C. van Bruggen et al. Ammonia emission factors for livestock housing and manure storages in the Netherlands.

Huijsmans, J.F.M., G.J. Vermeulen, C.M Groenestein, and G.L. Velthof. Ammonia emission factors for applied manure fertilizers and grazing in the Netherlands.

Overig

Overleg met LNV, Noordelijke Friese Wouden (NFW) en de Vereniging tot Behoud van Boer en Milieu (VBBM) over de voorstellen voor een praktijkproef langs het alternatieve emissiespoor.